

OBSZARY WSPÓŁPRACY BIBLIOTEK UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO I JEJ ORGANIZACJA

Krystyna Kocznorowska
Roman Tabisz
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

System biblioteczno-informacyjny, Uniwersytet Warszawski, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, współpraca, organizacja

Na system biblioteczno-informacyjny Uniwersytetu Warszawskiego składa się Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW) jako biblioteka główna oraz czterdzieści siedem bibliotek wydziałowych, instytutowych, katedr, zakładów i jednostek pozawydziałowych Uczelni, zwanych dalej bibliotekami wydziałowymi (BW). Zgodnie z postanowieniami Statutu Uniwersytetu Warszawskiego, działalność systemu koordynuje dyrektor BUW. Utworzenie, przekształcenie i likwidacja BW wymaga zasięgnięcia opinii tegoż dyrektora i Rady Bibliotecznej, będącej organem doradczym rektora.

Według danych na koniec 2010 r., księgozbiory bibliotek UW liczyły łącznie 5 709 906 jednostek ewidencyjnych (w tym księgozbiór BUW – 3 013 030 jedn. ewid.). Sumaryczna liczba użytkowników wynosiła 202 996 osób, którym udostępniono prezencyjnie 1 994 770 jedn. ewid., a wypożyczono – 913 772 jedn. ewid. Łącznie w bibliotekach systemu było zatrudnionych 506 osób.

OBSZARY WSPÓŁPRACY

Podstawowym zadaniem dyrektora BUW, jako koordynatora systemu biblioteczno-informacyjnego, jest organizacja współpracy między jego jednostkami. Ponieważ na Uniwersytecie Warszawskim biblioteka główna podlega władzom Uczelni, a pozostałe biblioteki władzom jednostek macierzystych, realizacja tego zadania jest ogromnym wyzwaniem zarówno dla BUW, jak i BW. Bezpośredni nadzór merytoryczny nad działaniami podejmowanymi w ramach współpracy pomiędzy BUW i BW sprawuje wicedyrektor ds. systemu biblioteczno-informacyjnego UW. Wyznacza on nowe obszary współpracy, inicjuje powstawanie zespołów roboczych tworzonych doraźnie w celu wypracowywania określonych rozwiązań i kieruje ich pracami, a także czuwa nad obiegiem informacji w systemie biblioteczno-informacyjnym UW.

Współpraca BUW i BW obejmuje przede wszystkim następujące obszary działalności bibliotecznej:

- wspólną pracę w systemie VTLS/Virtua w zakresie opracowywania i udostępniania zbiorów,
- tworzenie sprawozdania rocznego z działalności systemu biblioteczno-informacyjnego UW,
- gromadzenie zbiorów, zwłaszcza prenumeratę czasopism papierowych wraz z odprawą celną czasopism zagranicznych,
- kształtowanie zasobów elektronicznych i ich udostępnianie,
- przekazywanie materiałów bibliecznych w depozyt z BUW do BUW (np. kolekcji starych druków) oraz z BUW do BW,
- prowadzenie prac związanych z działaniem Systemu Wypożyczeń Międzywydziałowych (SWM),
- konsultowanie problemów występujących w rutynowych pracach bibliecznych, także związanych z zagadnieniami konserwacji i ochrony zbiorów;
- realizację projektu NUKAT – autostrada informacji cyfrowej w części dotyczącej retrokonwersji czasopism (w latach 2009–2013).

Zakres współpracy BUW i BW zapewne nie odbiega w zasadniczy sposób od praktykowanego w innych uczelniach. Na uwagę zasługują natomiast wypracowane w BUW organizacyjne ramy tej współpracy oraz stworzone we własnym zakresie wspierające ją narzędzia.

WSPÓŁPRACA W RAMACH SYSTEMU VTLS/VIRTUA

Zasady wspólnej pracy w systemie

W grudniu 1995 r. pierwsza BW rozpoczęła katalogowanie w systemie VTLS, którego wdrażanie w BUW rozpoczęto w 1992 r. Obecnie przeważająca większość BW, to jest trzydzieści osiem, korzysta wspólnie z BUW z jednego oprogramowania bibliotecznego (VTLS/Virtua). Różny jest stan zaawansowania bibliotek we wdrażaniu tego oprogramowania – aktualnie szesnaście nie tylko w nim kataloguje, ale również wypożycza zbiory. Należy dodać, że w 2010 r. do wypożyczania w systemie przystąpiła także jednostka organizacyjna UW niebędąca biblioteką – jest to Laboratorium Techniki Diagnostycznych Wydziału Psychologii UW. Zbiory Laboratorium (m. in. cenny zbiór testów) zostały opracowane przez bibliotekarzy UW, posiadających uprawnienia do pracy w katalogu NUKAT i katalogu online bibliotek UW, a ich udostępnianiem zajmują się etatowi pracownicy tej jednostki.

Na dzień 30 września 2011 r. katalog online bibliotek UW zawierał 826 393 rekordy bibliograficzne oraz 1 543 574 rekordy egzemplarza (w tym 725 109 rekordów egzemplarza BUW i 818 379 – BW). Do pracy w systemie uprawnienia posiadało łącznie 258 bibliotekarzy UW, w tym 102 z BUW i 156 z BW.

Tworzenie, utrzymywanie i codzienne użytkowanie tak dużej i wręcz bezcennej bazy danych przez bardzo liczną grupę bibliotekarzy zatrudnionych w wielu bibliotekach UW wymagało sformalizowania sięgającego głębiej niż tylko podpisywanie stosownych porozumień przez dyrektora BUW i zwierzchnika BW. W 2005 roku zespół pracowników BUW opracował *Zasady wspólnej pracy bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego w zautomatyzowanym systemie biblio-*

tecznym VTLS/Virtua, które, po przyjęciu przez Radę Biblioteczną UW, stały się jednym z podstawowych dokumentów organizujących pracę w systemie. Po pięciu latach funkcjonowania poddano je w 2010 r. niezbędnej aktualizacji.

W wymienionym wyżej dokumencie dokonano podziału zadań pomiędzy BUW jako bibliotekę główną UW i pracujące w systemie BW. Ustalono, że BUW koordynuje i sprawuje nadzór merytoryczny nad pracą w systemie bibliotek UW. Przyjęto także, że w pracach związanych z rozwojem systemu, w tym w testowaniu nowych wersji, biorą udział zarówno pracownicy BUW, jak i BW.

W Zasadach wspólnej pracy... określono w sposób szczegółowy:

- warunki, jakie musi spełniać BW, aby mogła przystąpić do pracy w systemie (infrastruktura techniczna, sprzęt informatyczny, kwalifikacje pracowników);
- warunki, jakie musi spełnić BW, aby mogła rozpocząć pracę w module opracowania systemu (m. in. pracownicy posiadający stosowne uprawnienia; zgłoszenie do BUW komputerów przeznaczonych do pracy w module) i w module udostępniania (m.in. pracownicy posiadający stosowne uprawnienia, także do dostępu do danych osobowych; zgłoszenie do BUW komputerów przeznaczonych do pracy w module; wdrożenie przepisów zarządzenia rektora UW w sprawie ochrony danych osobowych na UW);
- zadania BUW jako koordynatora i zarazem jako jednostki sprawującej nadzór merytoryczny nad pracą w systemie (instalacja systemu, szkolenie bibliotekarzy do pracy w systemie oraz ich doszkalanie, a także nadawanie/zawieszanie/odbieranie stosowanych uprawnień, bieżąca pomoc i konsultacje);
- zakresy tematyczne szkoleń przygotowujących do pracy w systemie oraz zasady nadawania/zawieszania/odbierania uprawnień do niej;
- reprezentowanie bibliotek UW w organizacjach użytkowników systemu (w Zespole Koordynacyjnym VTLS/Virtua, Polskiej Grupie Użytkowników Systemu VTLS/Virtua, Europejskiej Grupie Użytkowników Systemu VTLS/Virtua).

W Zasadach wspólnej pracy... starano się precyzyjnie ustalić prawa i obowiązki biblioteki głównej i BW – poniżej przykładowy zapis, w którym sprecyzowano, na jaką pomoc ze strony BUW mogą liczyć wdrażające i użytkujące system BW:

- przygotowanie plików instalacyjnych kolejnych wersji oprogramowania Virtua Klient oraz organizacja ich dystrybucji w BW;
- organizowanie i nadzorowanie zmian wersji systemu;
- przygotowanie plików instalacyjnych oprogramowania do drukowania kart katalogowych;
- prowadzenie szkoleń poprzedzających wdrożenie systemu;
- prowadzenie warsztatów doszkalających przeznaczonych dla osób posiadających uprawnienia do pracy w systemie;
- pomoc w opracowywaniu rekordów bibliograficznych dla wydawnictw ciągłych będących w zbiorach BW;
- sporządzanie statystyk standardowych oraz statystyk na zamówienie BW dotyczących opracowania i udostępniania przez nie zbiorów;
- dostarczanie danych do wydruku inwentarzy bibliotecznych z systemu;
- utrzymywanie i aktualizacja portalu bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego BUWNet;
- bieżąca opieka i pomoc merytoryczna.

W postaci załączników do tekstu zasadniczego omawianego dokumentu dołączono między innymi wzorcowe teksty porozumień dotyczących przystąpienia do wspólnej pracy w systemie BW bądź innej jednostki UW niż biblioteka; formularz zgłoszenia komputera z zainstalowanym oprogramowaniem systemu, formularze zgłoszeń na szkolenie/egzamin w zakresie pracy w module opracowania i module udostępniania oraz wykaz pracowników BUW sprawujących merytoryczną opiekę nad pracą w systemie, między innymi bibliotekarza systemowego, bibliotekarzy modułowych i administratora systemu (wraz z danymi kontaktowymi oraz zakresem kompetencji).

Szkolenia uprawniające do pracy w systemie oraz warsztaty doszkalające

Jednym z zadań, jakie zgodnie z *Zasadami wspólnej pracy...* spoczywa na BUW, jest prowadzenie szkoleń przygotowujących do pracy w systemie oraz wszelkich spraw związanych z przyznawaniem, zawieszaniem i odbieraniem uprawnień do wykonywania określonych działań w bazie danych.

Pracownicy BW wytypowani do szkolenia przez swoich przełożonych mają prawo do jednokrotnego szkolenia w każdym z zakresów potrzebnych do wykonywania powierzonych im zadań w systemie. Zgłoszenia pracowników BUW na szkolenie przekazywane są do BUW na formularzach odrębnych dla każdego modułu. Szkolenia te mogą się odbywać w macierzystej bibliotece, jeżeli posiada ona niezbędną do tego celu kadrę.

BUW opracowuje materiały szkoleniowe wspomagające podjęcie oraz prowadzenie samodzielnej pracy w systemie. Są one przekazywane w trakcie szkoleń i w dużej części dostępne w portalu BUWNet – planuje się, że zostaną w nim zamieszczone wszystkie materiały. Obecnie w taki sposób są prezentowane następujące materiały szkoleniowe, obejmujące całość pracy w module udostępniania:

- Podstawowe operacje wykonywane w module udostępniania systemu VTLS/Virtua.
- Instrukcje i materiały pomocnicze do pracy w module udostępniania systemu VTLS/Virtua dla bibliotekarzy BUW i BW.
- O czym należy koniecznie pamiętać, pracując w module udostępniania systemu VTLS/Virtua.
- Co bibliotekarz wiedzieć/umieć powinien po odbyciu szkolenia w zakresie obsługi modułu udostępniania.

Dla prowadzenia prac w module opracowania niezwykle przydatne są instrukcje autorstwa BUW, takie jak *Modyfikacja rekordu KHW i bibliograficznego, Status zatrzymany rekordu KHW i bibliograficznego* oraz bardzo pomocne w codziennej pracy wzory wypełniania pól stałej długości dla różnych typów rekordów KHW. Ponadto w portalu są umieszczane prezentacje towarzyszące wygłaszanym referatom, na przykład na organizowanych przez BUW co dwa lata spotkaniach bibliotekarzy UW pracujących w systemie VTLS/Virtua.

Szkolenia, także w przypadku prowadzenia ich w macierzystej bibliotece lub innej BW, kończą się egzaminem wewnętrznym przeprowadzanym w BUW lub BW wskazanej przez BUW. W przypadku negatywnego wyniku egzaminu bi-

bliotekarzowi ubiegającemu się o uzyskanie właściwych uprawnień przysługuje prawo do jednorazowego doszkolenia, po którym ponownie może przystąpić do egzaminu. Uzyskanie po raz drugi oceny negatywnej skutkuje nieprzyznaniem uprawnień do pracy w systemie w określonym zakresie.

Uzyskanie uprawnień do wykonywania określonych prac w systemie jest potwierdzane przez BUW zaświadczeniem, wydawanym po zaliczeniu egzaminu wewnętrznego oraz odnotowywane w rejestrach. Zaświadczenie jest wystawiane w komórce organizacyjnej BUW prowadzącej szkolenie i podpisywane przez bibliotekarza modułowego. W przypadku uzyskania uprawnień do tworzenia rekordów bibliograficznych oraz rekordów khw, fakt ten jest zgłaszany do Centrum NUKAT.

Uzyskanie przez pracownika BUW pierwszego uprawnienia do pracy w systemie stanowi podstawę do założenia mu indywidualnego konta, natomiast uzyskiwanie kolejnych uprawnień jest odnotowywane na istniejącym już koncie. W przyszłości planowane jest zautomatyzowanie obsługi procedury nadawania/zawieszania/odbierania uprawnień do pracy w systemie VTLS/Virtua. Powstanie baza danych uwzględniająca poszczególne jej etapy. Usprawni ona komunikację pomiędzy uczestnikami procesu – począwszy od zgłoszenia pracownika na szkolenie aż do uaktywnienia oraz zablokowania właściwych uprawnień w systemie VTLS/Virtua, a także ułatwi pracownikom BUW zarządzanie tymi uprawnieniami. Opracowane zostały już szczegółowe założenia tego narzędzia informatycznego.

BUW organizuje także warsztaty doszkalające, poświęcone wybranym obszarom pracy w systemie. Adresowane są one przede wszystkim do bibliotekarzy, którzy nabyli uprawnienia do pracy w systemie w czasie do sześciu miesięcy poprzedzających zorganizowane warsztaty lub mają trudności z określonymi aspektami funkcjonowania systemu. W ich przypadku udział w warsztatach jest obowiązkowy. Natomiast dobrowolnie mogą w nich uczestniczyć wszyscy zainteresowani, którzy chcą uzupełnić umiejętności nabyte podczas szkoleń oraz bieżącej pracy w systemie. Zapisy na warsztaty odbywają się za pośrednictwem portalu BUWNet stanowiącego platformę komunikacji bibliotekarzy UW.

Zasady testowania nowych wersji systemu

Uregulowania zawarte w *Zasadach wspólnej pracy...* byłyby daleko niewystarczające, gdyby w roku 2004 nie opracowano *Zasad testowania nowych wersji systemu VTLS/Virtua*. Były one następnie corocznie w niezbędnym zakresie uzupełniane, a w roku 2010 zostały poddane całościowej weryfikacji i aktualizacji.

Testowanie nowej wersji jest prowadzone przez bibliotekarzy BUW i BW uczestniczących w pracach następujących grup zadaniowych:

- a) ds. modułu opracowania (opracowanie wydawnictw zwartych, ciągłych, niektórych rodzajów zbiorów specjalnych);
- b) ds. modułu udostępniania (także opracowanie skrócone, poprzedzające wypożyczenie w systemie pozycji niewidniejącej w katalogu online bibliotek UW);
- c) ds. interfejsu użytkownika;
- d) ds. zarządzania systemem;

e) ds. obsługi informatycznej systemu.

Grupą zadaniową kieruje bądź bibliotekarz modułowy (zespoły a, b i c), bądź bibliotekarz systemowy (zespół d), bądź też główny informatyk BUW (zespół e). Testowanie polega na wykonywaniu przez bibliotekarzy takich samych operacji (czynności, sekwencji czynności), jakie będą wykonywane w bazie roboczej. Jest ono prowadzone w bazie testowej, przygotowanej do tego celu przez informatyków (zawartość bazy) i bibliotekarza systemowego (wprowadzenie niezbędnych ustawień). Przed przystąpieniem do testowania nowa wersja klienta systemu zostaje zainstalowana na wyznaczonych przez bibliotekarza systemowego stanowiskach komputerowych w BUW. Dla BW, których pracownicy są członkami grup zadaniowych, zostaje przygotowany pakiet instalacyjny do pobierania z portalu BUWNet. Instalację testowej wersji klienta systemu przeprowadza następnie administrator komputerów bibliotecznych danej BW lub osoba przez niego upoważniona. Nową wersję klienta systemu konfiguruje bibliotekarz BW, przygotowujący zainstalowane oprogramowanie do testowania w sposób zgodny z instrukcją umieszczoną w tymże portalu.

Kierownicy grup zadaniowych odpowiadają za przygotowywanie formularzy testowania, terminowe przeprowadzenie testowania przez poszczególnych członków grup zadaniowych, zbiorcze opracowanie jego wyników oraz przekazanie ich bibliotekarzowi systemowemu. Testowanie przebiega zgodnie z harmonogramem, który ustala bibliotekarz systemowy BUW w porozumieniu z kierownikami grup zadaniowych. Ponadto bibliotekarz systemowy ustala skład osobowy grup zadaniowych na wniosek ich kierowników; zatwierdza formularze testowania zgłaszane przez kierowników grup zadaniowych oraz koordynuje testowanie nowej wersji oprogramowania we współpracy z administratorem systemu.

Formularze testowania zawierają w kolumnie „Testowana funkcja” zestawienie operacji przewidzianych do wykonania w ramach testowania. Ocenę poprawności ich wykonania wpisuje się w kolumnie „Wynik” (*T – reakcja systemu prawidłowa, N – reakcja nieprawidłowa, ND – nie dotyczy, gdy osoba testująca nie testuje danej funkcji*).

W przypadku wystąpienia w trakcie testowania błędu, który uniemożliwia dalszą pracę w bazie testowej lub może w istotny sposób wpłynąć na pracę w bazie roboczej po migracji do nowej wersji oprogramowania, bibliotekarz testujący niezwłocznie informuje o nim kierownika grupy zadaniowej oraz bibliotekarza systemowego, z pominięciem standardowej procedury testowania. Bibliotekarz systemowy, we współpracy z administratorem systemu, analizują możliwości usunięcia usterki, a następnie podejmują decyzję o dalszym postępowaniu.

Kierownicy grup zadaniowych sporządzają zbiorcze zestawienia wyników testowania uzyskanych przez poszczególnych jego uczestników i przekazują je bibliotekarzowi systemowemu.

Wszystkie operacje, przy wykonywaniu których odnotowano reakcje nieprawidłowe (*N*), są analizowane przez bibliotekarza systemowego i kierownika odpowiedniej grupy zadaniowej oraz administratora systemu. Jeżeli dla prawidłowego przeprowadzenia operacji konieczna jest zmiana opcji w systemie, to wówczas, po jej dokonaniu, powtarza się testowanie w niezbędnym zakresie.

Na podstawie pisemnych informacji przekazanych przez kierowników grup zadaniowych bibliotekarz systemowy przygotowuje raport podsumowujący te-

stowanie i zawierający wnioski końcowe z jego przeprowadzenia, a następnie przedstawia go do akceptacji Dyrektorowi BUW.

Spotkania bibliotekarzy UW pracujących w systemie VTLS/Virtua

W 2008 r. BUW po raz pierwszy zorganizował spotkanie robocze bibliotekarzy Uniwersytetu Warszawskiego pracujących w systemie VTLS/Virtua. Miało ono na celu:

- przedstawienie zmian w organizacji wspólnej pracy w systemie VTLS/Virtua (utworzenie w BUW stanowiska bibliotekarza systemowego, wprowadzenie tematycznych szkoleń warsztatowych, nowe spojrzenie na kwestię uprawnień do pracy w systemie);

- omówienie najczęściej popełnianych błędów i ich oddziaływania na spójność bazy;

- przedstawienie zamierzeń na najbliższą przyszłość, w tym planowane uruchomienie automatycznego przejmowania rekordów bibliograficznych własnego autorstwa wraz z użytymi w nich rekordami khw z bazy NUKAT do bazy katalogu online bibliotek UW.

Inicjatywa BUW organizowania takich spotkań spotkała się z bardzo dobrym przyjęciem i dużym zainteresowaniem ze strony bibliotekarzy UW. Dlatego też postanowiono, że będą się one odbywały cyklicznie, co dwa lata. Następne odbyło się więc w 2010 roku. Zasadnicza część przedstawionych na nim wystąpień koncentrowała się wokół zagadnień związanych z realizacją przez BUW i BW projektu *NUKAT – autostrada informacji cyfrowej*, a w szczególności poświęcona była omówieniu udziału BUW w scalaniu rekordów bibliograficznych z katalogu online bibliotek UW w katalogu centralnym NUKAT oraz retrokonwersji wydawnictw ciągłych prowadzonej w BUW oraz siedemnastu BW. Przedstawiono także planowane w kolejnych latach prace rozwojowe, między innymi uruchomienie przeznaczonego dla użytkowników oprogramowania Chamo, mającego zastąpić dotychczasowy interfejs użytkownika. Rejestracja uczestników obu spotkań odbywała się za pośrednictwem portalu BUWNet.

SPRAWOZDANIA ROCZNE – BAZA SPRAWOZDAŃ

Kolejnym dużym obszarem współpracy BUW i BW jest zbieranie danych liczbowych i tekstowych do rocznego sprawozdania z ich działalności. Ośrodkiem koordynującym te prace jest Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Na jej dyrektorze spoczywa bowiem obowiązek składania Senatowi UW corocznego sprawozdania z działalności systemu biblioteczno-informacyjnego. Konieczne więc było zorganizowanie skutecznego i efektywnego obiegu danych sprawozdawczych w systemie biblioteczno-informacyjnym UW. Narzędziem informatycznym, które wspiera to zadanie, jest baza danych *Sprawozdania roczne BW*.

Wstępne jej założenia opracowane zostały przez bibliotekarzy zajmujących się gromadzeniem sprawozdań rocznych bibliotek systemu. Punktem wyjścia do prac nad tym projektem był istniejący papierowy formularz sprawozdania rocznego BW. Analizie poddana została jego struktura, zakres i przydatność

gromadzonych w nim danych. W opracowanej dokumentacji bazy danych uwzględniono zmodyfikowaną strukturę sprawozdania oraz mechanizmy mające ułatwić wprowadzanie danych oraz umożliwiające automatyczną kontrolę ich poprawności. Realizację projektu powierzono pracownikom Oddziału Komputeryzacji BUW. W efekcie ich pracy powstała składająca się z licznych tabel baza danych dostępna za pośrednictwem strony WWW poprzez portal BUWNet. Utworzono także aplikację administratora służącą do monitorowania postępu prac nad tworzeniem sprawozdań rocznych w BW, zarządzania dostępem do bazy oraz sporządzania licznych tabel i wykazów. Pierwsze sprawozdania roczne z działalności BW zostały przekazane do BUW drogą elektroniczną na początku 2008 r., a dotyczyły one działalności w 2007 r.

W strukturze sprawozdania rocznego odzwierciedlony został całokształt zadań realizowanych w BW. Obejmuje ona wszystkie etapy drogi dokumentu, począwszy od jego pozyskania przez bibliotekę aż do udostępnienia go czytelnikom, a w przypadku zniszczenia – poddania zabiegom konserwatorskim. Nie pomija także działalności informacyjnej i dydaktycznej prowadzonej w BW oraz gromadzi dane o infrastrukturalnym otoczeniu bibliotek oraz personelu w nich pracującego. Szczegółowa struktura sprawozdania przedstawia się następująco:

- gromadzenie zbiorów,
- wielkość zbiorów,
- kontrola i selekcja zbiorów,
- zasoby informacji elektronicznej,
- opracowanie zbiorów,
- udostępnianie zbiorów,
- ochrona i konserwacja zbiorów,
- informacja i dydaktyka,
- infrastruktura informatyczna,
- infrastruktura techniczna,
- pracownicy biblioteki,
- finansowanie prac bibliotecznych.
- podstawowe informacje o działalności biblioteki.

Ten ustalony przy tworzeniu bazy danych podział sprawozdania nie wymagał dotychczas zmiany. Dodawane lub likwidowane były natomiast szczegółowe pytania w poszczególnych rozdziałach sprawozdania. Sprawozdanie musi bowiem uwzględniać zmieniającą się rzeczywistość. Na przykład, niezasadne obecnie pytanie o przewodowy dostęp bibliotekarzy i czytelników do Internetu zastąpi w 2011 r. pytanie o coraz powszechniejszy w bibliotekach dostęp bezprzewodowy. Rezygnuje się często także z pytań, które dostarczają danych przybliżonych lub fragmentarycznych. Baza danych *Sprawozdania roczne BW* pozostaje więc „organizmem żywym”, dopasowującym się do działalności rozwijających się bibliotek.

Sprawozdania roczne BW dostarczają danych liczbowych i tekstowych pochodzących z różnych źródeł. W przypadku BW są to między innymi: zautomatyzowany system biblioteczny VTLS/Virtua i/lub inne oprogramowania przez nie użytkowane, inwentarze/księgi rejestrowe tworzone w sposób tradycyjny lub drukowane z systemów bibliotecznych oraz statystyki prowadzone ręcznie

przez bibliotekarzy. Dane liczbowe stanowią zasadniczy zrąb rozdziałów poświęconych gromadzeniu i wielkości zbiorów, ich kontroli i selekcji, opracowaniu, udostępnianiu i działaniom z zakresu ochrony i konserwacji, natomiast dane tekstowe przeważają w pozostałych rozdziałach.

Dane liczbowe w bazie danych *Sprawozdania roczne BW* wprowadzane są do przygotowanych w tym celu tabel umieszczonych w poszczególnych rozdziałach sprawozdania. W niektórych z nich zastosowano funkcję automatycznego zliczania wprowadzonych danych. W znaczący sposób ułatwia ona prace autorom dokumentu, eliminując możliwość wystąpienia prostych błędów matematycznych. Ponadto, pomiędzy wybranymi tabelami zdefiniowane zostały wzajemne zależności w taki sposób, że wprowadzenia danych do jednej determinuje aktywowanie obszaru wprowadzania danych w tabeli z nią związanej. Wyeliminowano także zjawisko dublowania danych wprowadzanych do sprawozdania. Jeśli wykorzystywane są one przy wypełnianiu więcej niż jednej tabeli, wystarczy wpisać je tylko raz. W celu ujednoczenia zapisu danych wprowadzanych do bazy starano się tam, gdzie było to tylko możliwe, zastosować listy jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru. Zadbano również o kompletność danych, wiążąc w tym celu ze sobą poszczególne pola tabel, np. po zaznaczeniu w rekordzie pracownika informacji o jego awansie konieczne jest wpisanie daty tego awansu. Dane tekstowe wprowadzane są do przeznaczonych do tego celu pól. W każdym rozdziale zostało utworzone ponadto pole tekstowe *Dodatkowe uwagi* umożliwiające wprowadzenie komentarza do danych liczbowych wpisanych do sprawozdania lub podanie informacji niestandardowej, dla której nie przewidziano miejsca w treści rozdziału.

Dostęp do poszczególnych rozdziałów możliwy jest w następujących trybach:

- wprowadzania danych przy pierwszym wyświetleniu zawartości rozdziału;
- edycji danych przy dokonywaniu korekt lub uzupełnień danych wprowadzonych do rozdziału;
- wydruku danych.

Każdy z rozdziałów sprawozdania po wypełnieniu wymaga zatwierdzenia w bazie danych, podczas którego uruchamiane są mechanizmy automatycznej kontroli wprowadzonych danych.

W związku z uruchomieniem bazy danych *Sprawozdania roczne BW* wdrożono też odpowiednią procedurę przygotowywania sprawozdań rocznych przez BW i przekazywania ich do BUW. Jej poszczególne etapy to:

– etap wprowadzania danych, podczas którego BW wypełniają poszczególne rozdziały sprawozdania, konsultując swoje wątpliwości z administratorami bazy danych. Etap ten kończy zatwierdzenie całości sprawozdania rocznego w bazie danych przez jego autora, którym jest najczęściej kierownik BW lub osoba prowadząca ją jednoosobowo;

– etap korekty danych, którą prowadzą administratorzy bazy danych w BUW, wyjaśniając stwierdzone nieścisłości oraz doprecyzowując dane wprowadzone przez BW. Etap ten kończy potwierdzenie przyjęcia elektronicznej wersji sprawozdania rocznego przez BUW, dokonane przez administratora bazy danych;

– etap automatycznego tworzenia zbiorczych zestawień przez administratorów bazy danych po potwierdzeniu przyjęcia do BUW sprawozdań rocznych

wszystkich BW. Tabele wygenerowane z bazy są wykorzystywane w pracach nad dokumentem *Sprawozdanie roczne Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok...*, przy czym część z nich jest dołączana do niego w postaci załączników.

POZOSTAŁE OBSZARY WSPÓŁPRACY

Drukowane czasopisma zagraniczne i zasoby elektroniczne

Podobnie jak w innych uczelniach, BUW od lat prowadzi prenumeratę drukowanych czasopism zagranicznych dla bibliotek UW i wykonuje wszystkie wynikające z tego faktu czynności. W ramach współpracy w zakresie odprawy celnej czasopism zagranicznych BW przekazują co miesiąc do BUW dane dotyczące wpływu czasopism z krajów UE, zgłaszane następnie przez BUW do systemu statystycznego INTRASTAT, oraz odrębnie dane dotyczące wpływu czasopism z krajów spoza UE. Zbieranie tych danych odbywa się drogą elektroniczną za pośrednictwem stworzonej w BUW bazy danych dostępnej dla BW z portalu BUWNet po zalogowaniu się do niej. Po dopracowaniu zasad współpracy pomiędzy BUW i BW i wprowadzeniu w 2009 r. formularza zgłaszania tytułów czasopism zagranicznych do prenumeraty współdziałanie w tym zakresie układa się harmonijnie.

W przypadku zasobów elektronicznych BUW odpowiada nie tylko za ich zakup zgodnie z potrzebami środowiska UW, często artykułowanymi za pośrednictwem BW, ale także za organizację dostępu do nich.

Akcja Zaproponuj do zbiorów bibliotek UW

W 2010 r. zakończono prace nad koncepcją akcji „Zaproponuj do zbiorów bibliotek UW”. Począwszy od maja czytelnicy z UW mogą zgłaszać online bezpośrednio z konta bibliotecznego w systemie VTLS/Virtua tytuły książek, które ich zdaniem powinny pozyskać do zbiorów wskazane przez nie biblioteki Uczelni spośród dwudziestu, które przystąpiły do akcji. Spotkała się ona z dużym zainteresowaniem czytelników, którzy swe dezyderaty kierują jednak głównie pod adresem BUW.

Depozyty zbiorów BW w BUW

W nowym gmachu na Powiślu BUW zaczął przejmować w depozyt kolekcje starych druków, dla których w magazynach BW często nie można zapewnić właściwych warunków przechowywania. Na koniec 2010 r. siedem BW przekazało w depozyt do BUW 1662 wol. Aby zachować jednolite zasady przejmowania tych depozytów, opracowano zasady przekazywania starych druków z bibliotek wydziałowych, wzór umowy depozytowej, wzór aneksu do umowy depozytowej, wzór protokołu Komisji ds. Gromadzenia i Wyceny Materiałów Bibliotecznych BUW, wzór potwierdzenia przyjęcia depozytu. Teksty dokumentów zosta-

ły umieszczone w portalu BUWNet do wykorzystania przez zainteresowane BW.

Ponadto w obszarze wolnego dostępu znajdują się dwa depozyty BW zawierające książki współczesne, a mianowicie księgozbiory hungarystyczny i iranistyczny.

System Wypożyczeń Międzywydziałowych

Od 2004 r. istnieje na UW System Wypożyczeń Międzywydziałowych (SWM), którego zasady działania opracowały biblioteki – założyciele tego systemu, a mianowicie BUW oraz dwanaście BW. Jego użytkownikami są pracownicy, doktoranci i studenci jednostek organizacyjnych UW, których biblioteki przystąpiły do SWM. Mają oni prawo do wypożyczania materiałów bibliotecznych na zewnątrz na zasadach określonych w Regulaminie udostępniania zbiorów w bibliotekach Systemu Wypożyczeń Międzywydziałowych UW. Warunkiem korzystania z tych możliwości jest posiadanie ważnej karty BUW. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie pełni funkcję koordynatora tego Systemu.

Rozliczenie z bibliotekami Systemu Wypożyczeń Międzywydziałowych obowiązuje użytkownika przed jego odejściem z Uniwersytetu Warszawskiego. W przypadku bibliotek, które jeszcze nie wypożyczają zbiorów w systemie VTLS/Virtua, odbywa się ono za pośrednictwem elektronicznej obiegowki (e-BIEGÓWKI). Stosowne zaświadczenia potwierdzające fakt rozliczenia wystawia BUW. Należy podkreślić, że informacje o zobowiązaniach wobec wszystkich bibliotek SWM, których obecnie jest czternaście, są dostępne drogą elektroniczną, po zalogowaniu się do konta czytelnika.

Pomoc merytoryczna w rutynowych pracach bibliotecznych

Przyjęta organizacja współpracy zakłada, że pomoc merytoryczną pracownikom BW świadczą właściwe jednostki organizacyjne BUW zgodnie ze swymi kompetencjami. Problemy wymagające pomocy ze strony BUW są zgłaszane bądź do pracownika ds. BW, bądź bezpośrednio do właściwej jednostki. Jak już opisano to wyżej, szczególnie wiele uwagi poświęcono na zorganizowanie i sformalizowanie w niezbędnym zakresie wszelkich aspektów współpracy w jednym systemie bibliotecznym, a także pomocy merytorycznej, jaką ze strony BUW otrzymują wszyscy bibliotekarze BW w nim pracujący.

Należy podkreślić, że począwszy od 2005 r. niezwykle istotnym obszarem pomocy merytorycznej były wszelkie zagadnienia związane z ewidencją, kontrolą i selekcją zbiorów. Opracowana została wzorcowa „Instrukcja ewidencji materiałów bibliotecznych w Bibliotece (*tu nazwa BW*) UW”; od tego czasu wiele BW skorzystało z konsultacji bądź szkoleń przywarsztatowych prowadzonych przez właściwego pracownika UW. W skrajnym przypadku, a więc biblioteki z jednoosobową obsadą, pracownicy BUW uczestniczyli czynnie w skontrum księgozbioru, włączając w to także porządkowanie dokumentacji (dokumentów dotyczących ewidencji ubytków i inwentarzy).

Szkolenia wewnętrzne

Od 2009 r. BUW prowadzi cykliczne szkolenia mające na celu umożliwienie pracownikom BUW i BW nabywania nowych umiejętności potrzebnych w ich codziennej pracy. Oparte są one na opracowanych w Bibliotece schematach szkolenia dotyczącego korzystania z programu MS Excel oraz dla tworzenia prezentacji w programie MS PowerPoint. Przygotowywano je z myślą o osobach nieznających tych programów lub znających je słabo.

Na szkolenie dotyczące pracy w programie MS Excel składają się trzy półtoragodzinne spotkania, przy czym każde z nich zawiera część teoretyczną, podczas której prowadzący przedstawia wybrane zagadnienie, oraz część praktyczną poświęconą ćwiczeniom wykonywanym indywidualnie przez jego uczestników. Natomiast szkolenie z tworzenia prezentacji w programie MS PowerPoint obejmuje dwa półtoragodzinne spotkania, na które także składa się część teoretyczna i część praktyczna. Szkolenia prowadzone są w BUW i niekiedy w BW, od 2009 r. także w postaci webinarium.

PLATFORMY KOMUNIKACJI

Portal BUWNet

Właściwa organizacja współpracy wymaga skutecznych narzędzi wymiany informacji między jej podmiotami. Jednym z nich jest działający od października 2005 r. portal bibliotekarzy Uniwersytetu Warszawskiego BUWNet, pomyślany jako podstawowe narzędzie usprawniające komunikację między jednostkami systemu biblioteczno-informacyjnego UW oraz wewnętrzny obieg informacji w BUW. Wzbogacił on wcześniej wykorzystywane kanały wymiany informacji, takie jak zebrania i spotkania robocze, kontakty telefoniczne czy też prowadzone za pośrednictwem poczty elektronicznej, a także użytkowany do tego celu w BUW dysk sieciowy. W pierwotnej wersji portal ten został przygotowany w technologii ASP¹ z menu zaprojektowanym na bazie języka Java Script, a następnie przeniesiono go na platformę CMS Joomla, dzięki czemu zarządzanie nim stało się proste i przyjazne. Portal BUWNet utrzymany jest w kolorystyce strony domowej BUW, z której jest dostępny. Korzystanie z jego zasobów wymaga logowania przy użyciu nazwy użytkownika i hasła przypisanego poszczególnym bibliotekom.

Zawartość portalu BUWNet tworzą dokumenty (np. regulaminy, pisma okólne i ustalenia przyjmowane w BUW, instrukcje, wzory dokumentów) opracowane z przeznaczeniem dla wszystkich bibliotek systemu, dla pracujących w oprogramowaniu VTLS/Virtua bądź dla BUW. Istnienie tej platformy ma szczególne znaczenie dla rozwoju współpracy w zakresie wspólnego użytkowania systemu

¹ ASP (Active Server Page) to technologia pozwalająca na tworzenie stron WWW z dynamicznie zmieniającą się zawartością. Dokumenty ASP mogą odwoływać się do programów uruchomionych na serwerze WWW w celu podjęcia określonych działań, np. przeszukania bazy danych, włączenia do strony innego dokumentu lub udostępnienia strony w wersji przeznaczonej dla określonej przeglądarki.

VTLS/Virtua. Poświęcony jej został jeden z działów menu, w obrębie którego opublikowane zostały omówione wcześniej dokumenty: *Zasady wspólnej pracy bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego w zautomatyzowanym systemie bibliotecznym VTLS/Virtua oraz Zasady testowania nowych wersji systemu VTLS/Virtua*. Ponadto umieszczono tam wzory formularzy zgłoszeniowych na przeprowadzane w BUW szkolenia poprzedzające uzyskanie uprawnień do pracy w systemie, materiały szkoleniowe przeznaczone dla biorących w nich udział bibliotekarzy, prezentacje towarzyszące wystąpieniom na zebraniach wewnętrznych, a także pakiety instalacyjne wersji systemu obsługującej bazę roboczą oraz bazę testową. W dziale tym udostępniane są również aktualizowane w trybie miesięcznym statystyki opracowania zbiorów w systemie VTLS/Virtua przez poszczególne pracujące w nim biblioteki UW.

Za pośrednictwem portalu BUWNet bibliotekarze BW mogą wprowadzać informacje do bazy danych *Sprawozdania roczne BW*, przysyłać dane do systemu INTRASTAT oraz dokonywać zgłoszeń na prowadzone w BUW szkolenia wewnętrzne. Znajduje się w nim również wyszukiwarka pracowników BUW, dzięki której szybko można odnaleźć dane kontaktowe osoby, która odpowiada za określony obszar współpracy z BW. Ponadto w portalu są umieszczane bieżące komunikaty przeznaczone dla wszystkich pracowników bibliotek UW, często zastępujące rozsyłanie informacji pocztą elektroniczną.

Zebrania

Od lat odbywają się zebrania, w których udział biorą kierownicy BW (lub pracownicy prowadzący je jednoosobowo) oraz właściwi dla podejmowanych na nich tematów pracownicy BUW. Są one kanałem przepływu informacji z BUW do BUW oraz z BUW do BW a także okazją do prezentowania wypracowanych przez BUW propozycji wspólnych działań, na przykład tworzenia elektronicznej biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego e-BUW czy też udziału BW w finansowanym ze środków UE projekcie *NUKAT – autostrada informacji cyfrowej* w części dotyczącej retrokonwersji łącznie 1600 tytułów czasopism (w BUW – głównie XIX-wiecznych, w BW – głównie bieżących).

Na zebraniach są także wygłaszane referaty, głównie przez pracowników BUW, poświęcone zagadnieniom ważnym dla jakości prowadzonych prac bibliotecznych. Mają one przyczyniać się do podnoszenia kwalifikacji, a także do poszerzania wiedzy o problemach, z jakimi musi się mierzyć współczesny bibliotekarz. Coraz chętniej swe osiągnięcia przedstawiają na zebraniach także bibliotekarze z BW. Programy zebrań oraz prezentacje towarzyszące wygłaszanym na nich wystąpieniom są umieszczane w specjalnym dziale portalu BUWNet.

UWAGI KOŃCOWE

Ostatnie lata przyniosły widoczne zmiany w zakresie i organizacji współpracy bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego. Objęto nią nowe obszary, w pozostawione

stałych wprowadzono znaczące modyfikacje, a ponadto stworzono narzędzia informatyczne, które istotnie usprawniają prowadzone działania. W trakcie wypracowywania nowych kierunków i metod współpracy szczególnie nacisk położono na ich sformalizowanie, rozumiane jako opracowywanie niezbędnych dokumentów określających zasady i ramy wspólnego działania. Tym samym ustalone zostały wzajemne relacje pomiędzy BUW i BW przy realizacji określonych zadań. Zadbano także o usprawnienie komunikacji między jednostkami systemu biblioteczno-informacyjnego UW, czego najlepszym przykładem jest utworzony i utrzymywany przez BUW portal BUWNet.

Zarysowane w artykule tendencje rozwoju współpracy w ramach systemu biblioteczno-informacyjnego UW zostaną zapewne utrzymane w następnych latach jego funkcjonowania. Świadczyć mogą o tym plany budowy kolejnych narzędzi informatycznych, w tym wspomnianej już wcześniej bazy danych *Uprawnienia*. Upowszechniane będą nowe kanały wymiany informacji, czego zapowiedzią jest wykorzystywanie webinarów do komunikacji między BUW i BW. Rozwijać się będzie także współpraca w zakresie użytkowania systemu VTLS/Virtua, obejmując swoim zasięgiem kolejne BW, a w tych, które są od lat jego użytkownikami, dotychczas nieautomatyzowane działania biblieczne. Symptomatyczne jest jednak to, że ostatnio miejscem pierwszego wdrożenia nowych rozwiązań nie zawsze staje się BUW. Pionierami w tym zakresie zostają również niektóre BW. Ich aktywność może stać się więc w przyszłości dodatkowym bodźcem do rozwoju harmonijnej współpracy bibliotek na Uniwersytecie Warszawskim.

Summary

The integrated library and information system at the University of Warsaw is formed by the University of Warsaw Library (BUW) as a main library and forty seven libraries at the University of Warsaw units (BW) such as faculties, departments and other academic units. The Library Director coordinates the University of Warsaw library system activities.

The article presents the scope of cooperation both BUW and BW by focusing on organizational and technical aspects. Particular attention was paid to the cooperation of the integrated library system VTLS/Virtua and to the automated formation annual BW's reports by using a dedicated unattended database.